

gelecek bir tasarımdır

2023

İKİBİNYİRMİÜÇ

15 Şubat 2014 • Sayı: 154 • 7.50 TL

Siyasal Kriz Derinleşirken EKONOMİ NEREYE?

Küresel Kriz'in Transfer Süreci ve
Türkiye Ekonomisi Üzerine Yapısal Analizler
Doç. Dr. Mehmet Okan TAŞAR

Doç. Dr. Mehmet GÜNAL:
"Demokrasimiz ve Ekonomimiz Büyük Yara Aldı"

Bir Mimari Kavram Olarak Dünya Ekonomisi
İsa DADALLI

Prof. Dr. Ahmet Burçin YERELİ:
"Siyasî Kriz Ekonomik Krizi Derinleştirir"

Şirketler ile Devletler Karşı Karşıya
Prof. Dr. ANIL ÇEÇEN

Ermeni "Megalo İdea"sı: Hay Dat
Mahmut Niyazi SEZGİN

VI. Büyükelçiler Konferansı
Prof. Dr. Esat ARSLAN

Dünyadaki Enerji Oyununu Değiştiren Yeni Faktör:
Konvansiyonel Olmayan Petrol ve Doğal Gaz
Kubilay KAVAK

Sınır Ötesi Bölgeler ve Yerli Halklar Modeli
Gözde KILIÇ YAŞIN

ISSN 1303-0434

9 771303 043001

“Siyasî Kriz Ekonomik Krizi Derinleştirir”

Gözümüzü Açtığımızda Kendimizi Kriz İçinde Bulduk

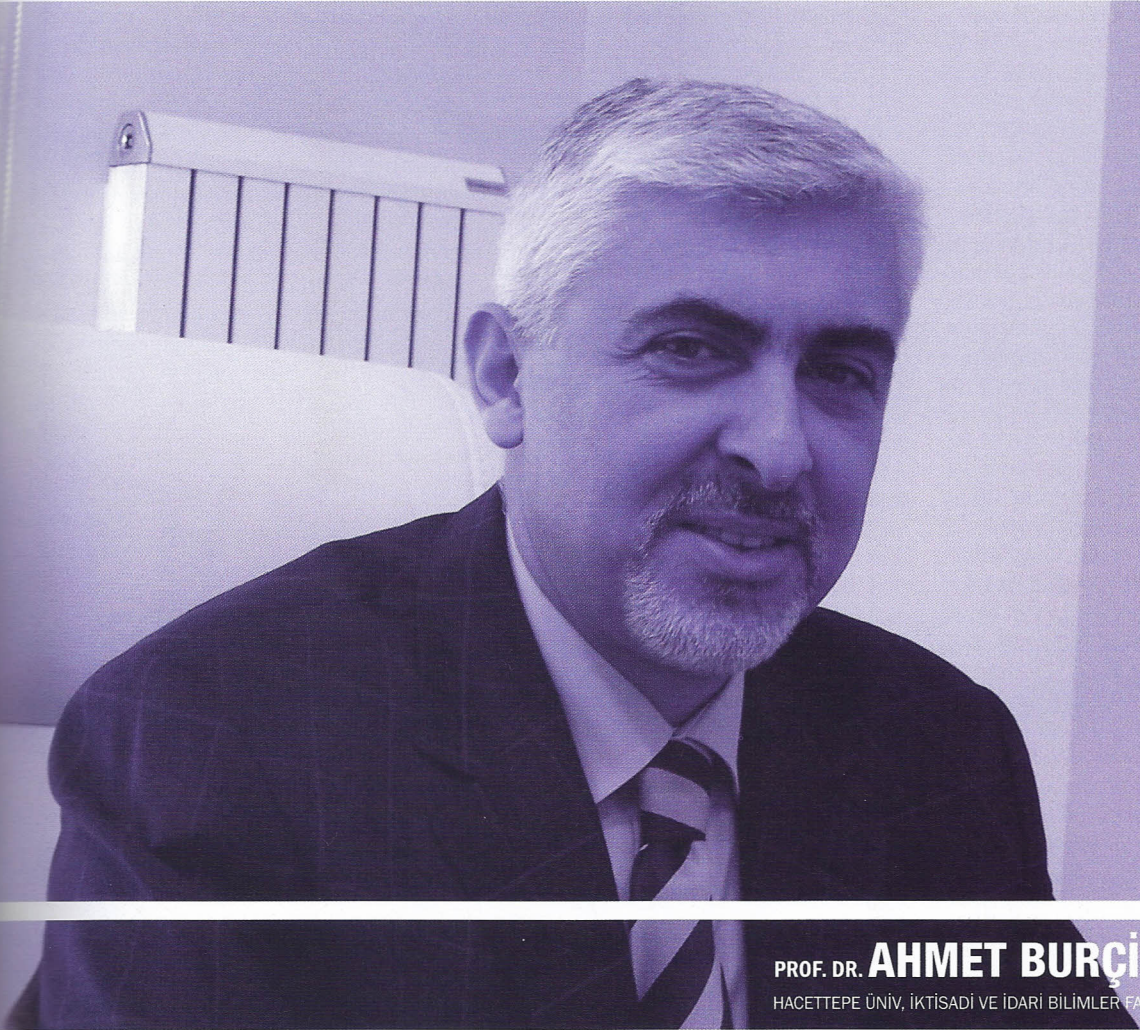
2023- 2008'de finans krizinden sonra kapitalizmin krizinden bahsedilmeye başlandı. Şimdilerde ise gelişmekte olan ülkeleri etkileyecek bir krizden bahsediliyor. Ülkemizin de içinde bulunduğu bir grup ülke risk taşıdığı ifade ediliyor. İsterseniz son zamanlarda küresel ölçekte yaşanan gelişmelerden ve krizi senaryolarından başlayalım.

A.B. Yereli- Krizlerin birbirinden bağımsız olduğunu söylemek ve değerlendirmek mümkün değil. Neticede ekonominin belirli bir gidişatı var. Gidişata baktığımız zaman önceden yaşanmış birtakım olaylardan veya önceden alınan tedbirlerin artık işe yaramamasından veya yanlış olmasından kaynaklanan sıkıntılar orta vadede ve uzun vadede kendisini gösteriyor. İktisatçılar arasında Amerika

Birleşik Devletleri'nde 90'lardan itibaren derin bir kriz beklentisi vardı. Mali piyasalarda, özellikle konut kredileri nedeniyle değil, mali piyasaların genel örgütlenme biçimi ile ilgili, ciddi bir derinlik oluştu. Bu sanal bir derinlik ve sanal bir zenginlikti. Gerçek anlamda olmayan bir zenginlikti. Kâğıt üzerinde olan bir zenginlikti. Tabii kâğıt üzerindeki rakamlar ortadan kalkıp da gerçek ekonomiye gözümüzü açtığımız zaman kendimizi krizin içinde bulduk: ABD'den kaynaklanan bir krizdi bu. Lakin Amerika ekonomisi demek dünya ekonomisi demek, eğer ABD'de bir kriz varsa bunun muhakkak dünya ölçeğinde yansımaları olacaktır. Amerikan ekonomisinin mal ithal ettiği Çin gibi ülkeler belki bu ekonomik krizden etkilenmedi ama Amerika ile ticareti olan, kendi aralarında pakt oluşturmuş, pazar oluşturmuş ülkeler doğrudan etkilendiler. Aslında Avrupa'daki kriz büyük birkaç ülkeyi

doğrudan etkiledi. Bu ülkelerdeki vatandaşların, krizden kaynaklanan psikolojik baskı ile üretim ve tüketimdeki hareket tarzlarını değiştirmeleri de, Avrupa'nın diğer küçük ülkelerini etkiledi. Tabii küçük derken Avrupa Birliği'nin içindeki küçük ülkeleri kast ediyoruz; meselâ Yunanistan bunlardan birisidir. GSMH olarak baktığımızda, milli gelirine baktığımızda Almanya'nın yanında çok küçük bir ekonomidir Yunanistan. Ama Yunanistan Almanya'nın sayfiye yeridir. Almanya'daki çalışan, üreten, dinamik insanların yazın tatil için gittikleri yerlerden bir tanesidir. Aynı şekilde İspanya da, İtalya da öyledir. Fakat İtalya'nın güçlü bir KOBİ yapısı var, ağır sanayi yapısı var. O nedenle İtalya krizden İspanya ve Yunanistan'a göre daha az etkilendi.

Birkaç gündür Almanya'da da sıkıntı olduğuna dair haberler yayılmaya başladı. Almanya'da uzun bir süre-

PROF. DR. AHMET BURÇİN YERELİ:

HACETTEPE ÜNİV. İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ

den beri bir ekonomideki kriz beklentisi vardı. Fakat bu Almanya 2008 krizine bağlı olarak bir kriz yaşayacak demek değil. Almanya'da nitelikli işgücü konusunda bir sıkıntı yaşıyor. Nitelikli işgücü ile ilgili olarak kendi nüfusunda tersine dönen bir oran var, bizde de Başbakan uzun bir zamandan beri üç çocuk yapın diyor. Bu iktisadî bir kuraldır, yarın öbür gün işgücü açığı ile karşı karşıya kalmamak için, işgücü talebini karşılayacak nüfusunun hazır olması lâzım. Ya kendi içinizden işgücü açığınızı kapatacaksınız ya da dışarıdan işgücü ithal edeceksiniz. Almanya dışarıdan birtakım cazip tedbirlerle işgücü ithal etmeye kalktı. Ama Almanya'nın enteresan bir yapısı var. Dışarıdan gelen insanlara karşı pek de o kadar açık değiller. Eskiden beri böyle. Ayrıca belirli sektörlerde istihdam rakamları düşüyor. Bu ay için 5-6 bin kişinin işsiz kalacağı söyleniyor. Tabii 85 milyon nüfuslu bir ülke için 5-6 bin kişinin işsiz kalması önemli değil gibi görünse de bunlar büyük ölçekli üretim yapan, dünyaya mal satan, meselâ kimya, ağır metal sanayinde üretim yapan kuruluşlar ve bu bir

zincirleme reaksiyon etkisi yapar ve Almanya'da işsizlik sorunu başlarsa bu Avrupa'yı derinden sarsar. Çünkü sadece üretici değil aynı zamanda tüketici Almanya. Almanya belki dış ticaret fazlası veriyor ama elde ettiği dış ticaret fazlasını dağıtıyor aslında. Aynı şekilde Çin de hep dış ticaret fazlası veriyor ama Çin elindeki parayı dışarı çıkarmadığı için ABD Çin'e karşı hep ihtiyatlı yaklaşıyor. Almanya ve Japonya dış ticaret fazlası veriyor ama elde ettikleri dış ticaret fazlasını dünyaya geri veriyor ama Çin bunu yapmıyor. Çin bunu yapmadığı için enteresan bir şekilde zenginleşmeye devam ediyor. Almanya'daki sıkıntıdan bütün Avrupa'yı etkileyeceği gibi Türkiye'yi de etkiler. Çünkü bizim dış ticaret anlamındaki en önemli ortaklarımızdan birisi Almanya. Sadece dış ticaret olarak değil, Almanya'da ciddi bir Türk nüfusu var. Onların hem Almanya'da hem Türkiye'de yatırımları ve tasarrufları var. Yâni Almanya'da yaşanacak bir krizin sadece iktisadî anlamda değil sosyal anlamda da bir etkisi olabilir Türkiye'ye. Almanya birtakım tedbirler alma açısından ABD'ye gö-

re daha şanslı. Eğer ciddi müdahaleleri zamanında yaparsa beklenen krizi önleyebilme gücüne sahip. ABD, aynı zamanda küresel bir siyasi aktör. ABD, bu konumunu da muhafaza etmek istiyor. Almanya, küresel siyasi aktör olma konumundan zaman zaman feragat ediyor. Kendi iç dinamiklerini ön plana çıkararak, kendi siyasi dengelemini göz önünde bulundurarak zaman zaman geri adım atabiliyor. Ama Amerika'nın böyle bir şansı yok. Küresel siyasette ABD geri adım attığı takdirde hem güç kaybeder hem de küresel sistemi bir krize sokabilir. Zirvede olmanın, önde bulunmanın bu tip sıkıntıları da var. Almanya için aynı şartlar geçerli değil, Almanya hamlelerini erteleyebilir.

Tabii ki ABD'deki kriz Avrupa'yı etkiledi, Türkiye'yi de hakikaten teğet geçti. 2008 krizi psikolojik olarak iyi yönetildi. O zamanki "teğet geçecek" sloganı psikolojik bir tedbirdi. Tüketiciciyi ürkütmemek için bir tedbirdi. Çünkü tüketiciyi ürküttüğünüz zaman, tüketici tasarruf etmeye, parasını yastık altına koymaya başladığı zaman ekonomide daralma başlar, ekonomi

sıkıntıya girer. Almanya'daki insanların bir sene tatile çıkmaması Yunanistan'ı perişan etti. İspanya'yı krize soktu, ki İspanya sanayisi de gelişmiş bir ülke, ama çok ciddi turizm gelirleri var. Meselâ Türkiye'de turizm gelirlerinde azalma olmadı. Biz İspanya'dan dolayı artıyor zannettik ama ondan dolayı artmadı. Türkiye'nin kendi iç dinamiklerinden dolayı, Rusya'dan kaynaklanan bir artış oldu. Almanya'dan gelen turist sayısında çok önemli oranda artış olmadı. Belirli bir artış trendi devam etti. Bu sene turizm gelirlerinin yine aynı şekilde devam edeceğini düşünüyorum.

Tarih Tekerrür Ediyor

2023- Turizm gelirlerinin abartıldığından bahsediliyor.

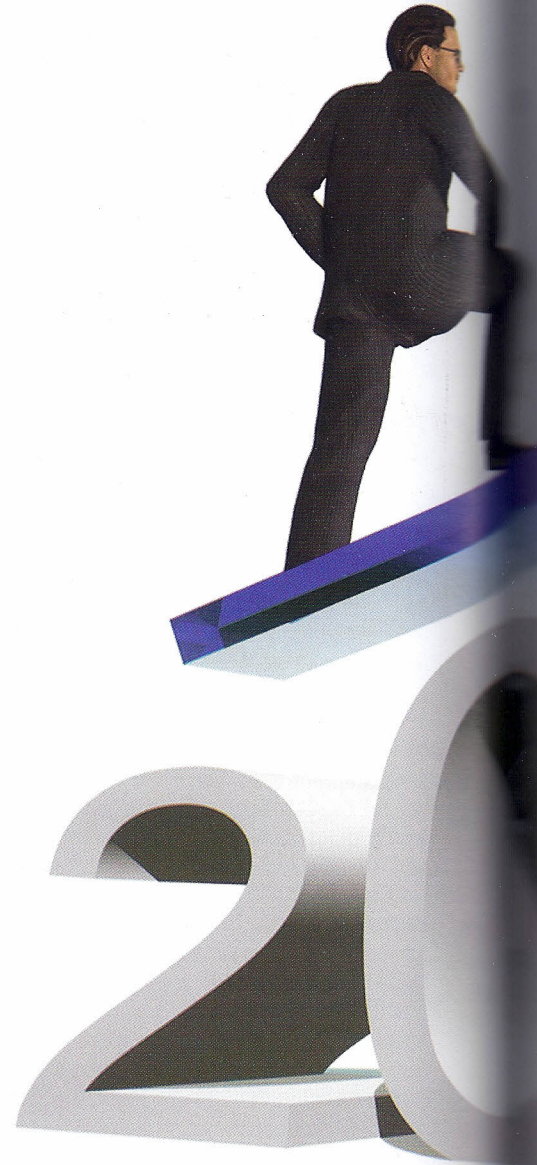
A.B. Yereli- Net rakamlardan bahsetmek mümkün değilse de Türkiye'ye gelen insan para harcıyor. Para harcadığı zaman bu paranın zincirleme etkisi var. Meselâ bu yıl dövizdeki bu artışla birlikte ben turizm gelirlerinde artış bekliyorum. Çünkü Türkiye, diğer ülkelere göre nispeten ucuzladı. Türkiye'deki nispi ucuzlama, İspanya ve Yunanistan açısından iyi değil. Bu yıl İspanya ve Yunanistan turizmde atılım yapmayı planlıyorlardı. Fakat Türkiye'deki kur avantajı onlar için dezavantaja dönüşecek. Ben kurun daha geri gideceğini zannetmiyorum. Belli bir seviyeye oturdu. Çünkü uzun zamandan beri Türk lirasının değer kaybetmesine yönelik beklentiler vardı, talepler vardı, hatta ısrarcı talepler bile vardı. İhracatçılar, ihracatın artması için Türk Lirasının devale edilmesi gerektiğini söylüyorlardı. Kaldı ki Türkiye'de ihracat her yıl artıyor. İthalata bağlı olarak bizim ihrac ettiğimiz ürünlerimiz var, özellikle ara mallar şeklinde düşünecek olursak, işte birtakım şeyleri ihrac ediyoruz ama ithal girdi oranı yüzde 50'nin üzerinde, elektronikte olsun, otomotivde olsun bu böyle. Bu kaçınılmaz bir gerçek. Çin'deki üretim maliyetlerine ulaşamadığımız için mecbursunuz onu Uzakdoğu'dan getirmeye, kendi mamulünüzün içinde onu kullanmaya, daha ucuza mal edip Avrupa'ya ya da başka ülkelere satmak için. Bu ilişki bu şekilde devam ediyor. Tabii ithal girdi oranının çok yüksek olduğu ürünlerde kurun etkisi büyük olmayacak. Dövizdeki bu hareket ithal girdinin olduğu ürünlerin ihracatına çok fazla bir etki yapmayacaktır. Ama ithal girdi oranının düşük olduğu ürünlerde daha fazla ihracatın olması lâzım. Ama uluslararası pazarlarda bir tıkanma olursa, Al-

manya'daki haberler daha da kötüleşirse sıkıntıya gireriz.

Sizin de başta dediğiniz gibi gelişmiş ülkeler toparlanma aşamasına girdiklerinde Türkiye gibi BRIC şeklinde ifade edilen ülkelere ürünlerini satacaklar, tekrar ekonomide bir açılma olacak. Şimdi Brezilya'da yaşanan sıkıntılar, Arjantin'de yaşanan sıkıntılar dönemsel olarak yaşanacak. Kapitalizmin sıkıntısı diyorlar. Bunu sistemlere bağlamak mümkün değil. Sosyalizm döneminde belli ülkeler sıkıntılar yaşıyordu. Kapitalizm döneminde belli ülkeler sıkıntılar yaşıyor. Bakıyorsunuz belli dönemlerde konjonktüre bağlı olarak genişleme, zenginleşme sürecine giriyorsunuz, belli bir süre sonra tekrardan daralmaya giriyorsunuz. Bu konjonktür tarih boyunca devam etmiştir. Yeni bir şey değil. İnsanlık tarihi boyunca sosyolojik olarak baktığınızda toplumların belli evreleri var. Bu sürekli olarak tekerrür edip duruyor. İktisadi olarak baktığınız zaman da belli evreler var, sürekli tekrar edip duruyor. Bunları siz geciktirebilirsiniz ama kaçınılmaz bir şekilde insanların karşısına çıkıyor. Yani toplumların kaderi gibi bir şey bu. Sefâlet dönemleriyle ilgili olarak anlatılanların yarın öbür gün tekerrür etmeyeceğinin hiçbir garantisi yoktur. İstedığınız kadar büyük bir zenginliğe ulaşın, böyle bir krize girebilirsiniz. Tabii iktisatçılar bu tip dönemlere panikle, endişeyle bakmazlar; toplumsal süreçler olarak gördükleri için. Biz de bu tip dönemleri yaşadık ve yaşayacağız. İktisatçılar niçin sürekli kriz beklentisi içinde diye sorulur. Çünkü bu tip dönemler tekerrür eder. Kriz beklentisinden sonra da "refah nasıl artar, ne şekilde artacak" diye beklenti içine giriyorsunuz. Belli dönemlerde gelir dengelerini daha üst seviyelerde oluşturuyorsunuz, belli dönemlerde gelir dengelerini daha düşük seviyelere iniyor. Bu insanın kendi ömrü boyunca tekerrür ettiği gibi kuşaklar boyunca da teker-rür edebilir.

Türkiye'de şimdi iktisadi bir kriz yaşanıyor ama ben bunu aslında siyasi bir kriz olarak görüyorum. Aynen 1994 yılının, tam 20 öncesi teker-rür ediyor, 20 yıl önce de 1994'ün başında da benzeri olaylar yaşanmıştı. 1994'ün başında dolarda çok ciddi bir artış oldu. Hatta bir anda 1,5-2 katına çıktı dolar. Bir anda yükseldi. Ondan sonra dövizdeki artışın tam tersi oranda İstanbul Menkul Kıymetler Borsası çöktü. Borsa neredeyse kapatıldı, tahatları kapattılar, hisse senedi işlemlerini duruldu. Tasarruf sahipleri çok ciddi anlamda para kaybettiler, belli birtakım spekülâtorler bir iki gece içinde

servetlerine servet kattılar. Çok büyük gelir el değiştirdi. Haksız kazanç diyebileceğimiz kazançlar oluştu ve o dönemde siyasi iktidar belediye seçimlerine yönelik olarak kamu harcama politikasını kısmadı ve belediye seçimlerini de kazanamadı. Dolayısıyla ne oldu? 5 Nisan ekonomik istikrar tedbirleri alındı. Ekonomi dondurdular. Olağanüstü yükselmiş enflasyonu, döviz piyasalarını ekonomiyi dondurmak suretiyle tekrardan olması gereken yere getirdiler. Ama bir yıl, bir buçuk yıl önemli bir refah kaybı yaşadık. Ondan sonraki yıllarda bir baktık ki, mali kurumlar başta olmak üzere, bankalar çok büyük kârlar açıkladılar, iç borçlanma senetlerine bağlı olarak büyük kârlar elde ettiler, o paralar ekonomiyi yayıldı. 1999 yılında bir kriz daha, 2001 yılında ise cumhuriyet tarihinin

en derin krizini yaşadık. Yine bu da siyasi tabanlı bir krizdi.

Kriz Beklentisi Var

2014 yılı Türkiye açısından siyasi krizlerin en üst seviyeye ulaşmasının beklendiği bir yıl. Birkaç yıldır konuşuluyor. Hatta siyasi kriz yaşanmazsa panik olacağız. Kriz bekliyoruz. Neden? 12 yıldır iktidarda olan bir parti var. Belediye seçimlerine gidiliyor. Ama hedef Ağustos ayındaki cumhurbaşkanı seçimleri. İlk defa cumhurbaşkanı seçeceğiz. Cumhurbaşkanı için insanlar oy kullanacaklar ve birtakım faaliyetler bunu etkilemeye yönelik içeriden ve dışarıdan geliyor. Herkesin kafasında bir kriz beklentisi var, komplo teorileri var, şunun üzerinde gidilecek, bunun üzerinde gidilecek diye. Bu tartışmalar derin iktisadi krize dönüşürse Türkiye açısından iyi olmaz. Çünkü iktisadi krizin daha derin bir siyasi krizle devam etmesi iktisadi krizin derinliğini artırır. Bu nedenle

bizim mümkün olduğu kadar mutedil olmamız gerekir.

Faiz Artışının Etkileri Orta Vadede Ortaya Çıkacak

2023- Dövizdeki, faizdeki artışı bir kriz olarak görmüyor musunuz? Ne yapmak lazım?

A.B. Yereli- Faiz artışı tabii dövizdeki bu hareketliliğin arkasından geldi. Zaten dövizde böyle bir beklenti vardı. Dediğim gibi piyasadan dolayı vardı, gerçek anlamda belki de olması gereken bir hareketti. Dolayısıyla bu artışa bağlı olarak da faiz artışı arkasından geldi. Zaten para politikasını yönetenler faiz artırımını öngörüyorlardı. Diğer ülkelerde de bu böyle oluyor. Bizde de aynı şekilde uygulandı. Faiz artırımını ne kadar devam edecek? Biz bunu bilemeyiz ama ben bu yıl için faizlerin çok geri gideceğini zannetmi-

yorum. Sadece benim endişem siyasi krizin derinleşmesi. Siyasi krizin derinleşmesi hâlinde iktisadi kriz de derinleşir. Çünkü bu iktisadi kriz bir şekilde etkisi bastırıldı, etkisi geciktirildi, belli bir noktaya kadar geldi, seçimlere kadar ertelendi ve şimdi küçük bir siyasi kriz gibi başladı. Siyasi krizin başlaması ile birlikte iktisadi kriz başladı. Aslında siyasi krizin başlaması ile birlikte dengeler yerine oturdu diyebiliriz. Yani Türk lirasının aşırı değerlendiği konusu yıllardan beri konuşuluyor. Belli bir seviyeye geldi, oturdu. Olması gereken bu muydu? Onu ben bilemem. Onu kimse bilemez. Onun kararını piyasa veriyor zaten. Piyasa şimdi bununla ilgili bir karar veriyor. Türkiye'nin döviz rezervlerine bakmak lazım. Eğer döviz rezervlerinde önemli bir azalma olursa, bu Türkiye açısından büyük bir tehdittir. Şu anda bizim

döviz rezervlerimizde tehdit düzeyinde bir azalma olmadı. 2014 yılını döviz rezervlerimizde küçük bir azalma ile kapatabilirsek bu bir başarıdır. Bunlara temkinli yaklaşmak lâzım ama siz bir ülkede siyasî krizi yönetemezsiniz, iktisadî krizin önüne geçemezsiniz. Çünkü siyasî istikrar, iktisadî istikrarın temel koşuludur. Siyasî istikrarın olmadığı yerde iktisadî istikrar bekleyemezsiniz. Neden? Çünkü, ülkedeki ekonomi neticede siyasî iktidarı yönlendirenlerin hâkim olduğu kamu ekonomisine bağlı gidiyor. Bu Amerika'da da böyledir, Rusya'da da böyledir, Japonya'da da böyledir, Türkiye'de de böyledir. Devlet ekonominin içinde olduğu için, devletin bizzat yönlendirdiği ekonomik gücü olduğu için piyasa ekonomisi de o güce göre kendini konumlandığı için kamu ekonomisini yönetenler bu kamu ekonomisini başarılı yönetirlerse piyasa ekonomisi başarılı olur, kamu ekonomisinde siz başarısız olursanız, buna bağlı olarak zincirleme etki ile piyasa ekonomisinde de başarısızlıklar olur. O yüzden bizim Türkiye'de üretim ve tüketim ilişkileri açısından baktığımızda tüketimi sektöre uğratacak birtakım önlemlerden kaçınmamız gerekir.

Kuyumcular Vadeyle Altın Satmak İstiyorsa Piyasa Daralmış Demektir

2023- Yaşanan gelişmelerin, faiz artırımının tüketime etkisi ne olur?

Piyasalarda bir daralma bekliyor musunuz?

A.B. Yereli- Faiz artırımını biz doğrudan tüketimle ilgili düşünmedik. Apar topar bir anda dövizdeki hareketliliğe karşı Türk lirasını korumak için aldık. Ama orta vadede tüketimi etkileyecektir. Olumsuz etkileyecektir. Bu kaçınılmaz bir şeydir. Kredi kartları ile ilgili son düzenlemeyi biliyorsunuz. Uzun dönemli satışlar açısından kredi kartının artık kullanılamayacak olması da enteresan bir durum. Birtakım gerekçeler ortaya konuluyor. Bu gerekçeler haklı gibi gösteriliyor. Bu süreçte beni kuyumcular çok şaşırttı. Altın fiyatlarının belirsiz olduğu bir ortamda, hakikaten altın fiyatının ne olacağını öngöremiyorsunuz, kuyumcular altının vadeli satılmasının engellenmesine ciddi reaksiyon gösteriyorlar. Demek ki vadeli altın satışına dahi razı olacak konuma gelmiş kuyumcular. İlginç bir durum yani bu. Demek ki piyasada bir daralma var ki buna dahi razı olacak hâle gelmiş esnafımız. O nedenle bu tip konuları biraz daha piyasaya duyarlı olarak belirlemek lâzım. Belli konularda belli kararlar alınırken en azından piyasanın beklentilerini önem vermek lâzım.

Tüketimi daraltmaya karar verdiğiniz zaman Türkiye'de siz iktisadî krizi derinleştirirsiniz. Çünkü bütün ülkeler önce kendi iç dinamik yapısına bağlı olarak büyürler. İçerideki dinamik yapıyı siz muhafaza edemezseniz, tamamen dışa bağımlı bir ekonomik büyüme modeli geliştirseniz dışarıda bir sıkıntı yaşandığı zaman dönüp de içeride bir ürün satamazsanız o zaman sıkıntı yaşarsanız. 1929'da ABD'nin yaşadığı krizde buydu. Küresel ölçekte üretim yapan bir ülkeydi ABD ama 1. Dünya Savaşı'ndan sonra bütün piyasalar daraldı, daraldı, daraldı. ABD'deki üretim yapan firmaların önce stokları şişti, sonra işten çıkarmalar başladı, sonra şirketlerin hisse senetleri düştü, orta sınıf perişan oldu ve ABD 1929 krizine girdi. Yani tamamen küresel ölçekte üretim yapar iç piyasayı desteklemezseniz, küresel piyasalarda meydana gelecek en ufak bir kriz sizi etkiler. Onun için içerideki tüketiciyi dinamik tutmamız lâzım, temel sorun o. Faiz artışı orta vadede sıkıntı çıkarabilir. Kısa vade için bir tehdit görmüyorum ama orta vadede sıkıntı çıkartabilir.

İç Borç Dış Borçtan Daha Tehlikeli

2023- Cari açık sürekli artıyor ayrıca dış borçta, özellikle özel sektörün

borcunda da bir artış var. Burada bir sıkıntı yaşanabilir mi?

A.B. Yereli- Özel şirketlerle ilgili olarak üzerinde durmamız gereken bir nokta var. Özel şirketler kendi kredibiliteleri üzerinden borçlanıyorlar. Kamu kesiminin garantileri ile borçlanırlarsa bu önemli bir sorun. Ama kendi kredibiliteleri ile borçlandıkları için çok önemli değil. Eskiden hazine garantili olarak borçlanıyorlardı, ödemiyorlardı, hazineye kalıyordu borç. Şimdi böyle bir şey yok, "Batıp Türkiye'ye yük olmaları" söz konusu değil. Bunlar sigorta ediliyor. Tabii bizim kendi işletmelerimiz, Anadolu'nun bağrından çıkmış, belli bir yere gelmiş işletmelerimizin yanlış borçlanma ile veya devletin izlediği yanlış kur politikalarıyla zor duruma düşmelerini yabancı sermayenin eline geçmesini istemeyiz. Bu bir sorundur ama bunun tersi durumlar da mümkündür. Gazetelerde okuyoruz, A firması İtalya'da bilmem neyi satın aldı, C firması İngiltere'de şunu aldı şeklinde... Eğer güçlü yerli şirketlere sahip olursanız onlar da gidip farklı ülkelere yatırım yapabilirler. Artık para küresel ölçekte hareket ediyor. Bugün bizim sermayedar bir vatandaşımız Japonya'da iş sahibi olabildiği gibi, bir Japon gelip Türkiye'de yatırım yapıyor. İşleyiş bu şekle geldiği için sorun olarak görülmeyebilir ama bunları biraz daha geniş perspektiften algılamak lâzım.

Burada önemli olan kamunun borcudur. Çünkü biz kamunun borcu karşılığında devlete vergi veriyoruz. Dolayısıyla bizim ödeyeceğimiz vergilerin karşılığında bu kamu borçları alınıyor. Biz ödeyeceğimiz vergilerle bu borcu finanse ediyoruz, dolayısıyla bu borcun aynı zamanda dolaylı mükellefiyiz. Bu durumun bizi daha çok ilgilendirmesi lâzım. O açıdan baktığınız zaman kamu borcunda da bir hareketlenme var ama Türkiye'yi diğer ülkelerle mukayese ettiğimizde tehdit eder noktada değil. Avrupa ülkeleri bizden çok daha kötü. Türkiye o açıdan daha iyi. Borç açısından ABD perişan hâlde, içeriye ve dışarıya en çok borçlu ülke ABD. Fakat hâlâ borçlanma ile ilgili kararlar alabiliyor. O nedenle Türkiye iç borçlar ve dış borçlar açısından, özel sektör ya da kamu borçları açısından konuyu ayrı ayrı değerlendirmek lâzım. Dış borçlar siyasidir, iktisadî değildir ki... Dış borçlar siyasî olarak verilir. Siyasî olarak verildiği için yapıtımları da siyasîdir ve o nedenle dış borçlara siyasî bakmak lâzım. İç borçlar iktisadidir, iç borçlar daha tehlikelidir. Kaldı ki, Osmanlı örneği var tarihimizde... Dış borçlar yüzünden paramparça edilmiş bir ülke modeli var. Bu-

na rağmen iç borçlar daha tehlikelidir. Çünkü iç borçlar yanlış yönetildiği zaman ülke içinde gelir dağılımını ciddi olarak bozar. Gelir dağılımı bozulduğu zaman komşuyu komşuya düşman eder, iç huzuru bozar, iç kargaşa çıkar. Nitekim 2001'e gelmeden önce ben o zaman bizzat, şimdi milletvekili olan Ticaret Odası Başkanı'nın ağzından duydum, "Merkez Bankası kayıtlarına göre o zamanın parası ile 100 milyarın üzerinde deposu olan 9 bin küsur kişi var" demişti. O zaman 2000'li yılların başıydı. Şaşırmıştım. Demek ki, o repo yapısı içinde Türkiye küçüldü, küçüldü, küçüldü, büyük tasarruf sahibi 9 bin kişiye kadar düştü ama ellerindeki para miktarı da hızla büyüdü. İnşallah Türkiye o günlere bir daha dönmez.

Üretimin Karşılığı Paradır

2023- Türkiye'de öyle bir risk var mı?

A.B. Yereli- Türkiye'de iç borçlar çok fazla ama Türkiye'de iç borçların vadesi uzadı. Faizi düşüp vadesi uzadıktan sonra böyle bir risk şu anda görünmüyor. Ama 2001 krizi döneminde gecelik faizler yüzde 7 bin 200'lere çıktı, bir gecede yüzde 20 para kazanıldı. Gecelik işlemlerde net yüzde 20 para kazanılan dönemler yaşandı. Siz bir gecede yüzde 20 kazanamadınız, ben kazanamadım ama kazananlar oldu. Bunların kayıtları var zaten. Kim, ne kadar kazandı biliniyor. O dönemler çok tehlikeli dönemlerdi. Şimdi bugün açısından baktığımızda tabii paraların bu tip anlamda, bu tip yerlerde kullanılması da mali sektörün bu şekilde spekülasyon şeklinde kullanılması- nın ekonomiyi bir getirisi yok. Paranın reel sektöre gitmesi lazım, üretimi gitmesi lazım. Yani insanların ça-

lışıp ürettiği alanlara paranın gitmesi lazım. Yoksa ben cebimdeki parayı nasıl katlarım diye ekonomik yapı içinde çalışmaya başlarsam kendi kendime de ihanet ederim. Bugün cebimde katladığım paranın yarın öbür gün cebimden çıkmayacağının garantisini bana kimse veremez. Ama üretim sektöründe öyle bir şey yok. Üretimin karşılığı paradır. Cebinizdeki paranın karşılığı tüketimdir. Neticede siz üretmekle beraber ekonomideki pek çok faydalı şeyi başlatmış olursunuz. Hepimizin üretimine yönelik olarak attığı her adım ekonomiyi katkı sağlayacaktır. Ama spekülasyon düşünüp, mali sektör, derin mali sektör peşinde çalışalım dediğimiz zaman işin boyutları değişir. İşte ABD'nin 2008'de geldiği durum o. Bir lira sekiz, dokuz defa satılmış. Bakıyorsunuz piyasalar öyle derinleşmiş ki onun külahı ona, bunun külahı buna, bir bakıyorsunuz 1 lira katlanarak 9 lira olmuş ama ekonomideki reel karşılığı sadece 1 lira. Kâğıt üzerindeki bir zenginlik. Dönüp masaya hepimiz oturduğumuz zaman bir bakıyoruz ki 1 lira var ortada. Tüm zenginliğimiz 1 lira... Dolayısıyla bu çok tehlikeli.

İktidara Seçimi Kazanmak İçin Yeni Birtakım Varyasyonlar Lazım

2023- Siyasal krizden bağımsız olarak, Türkiye normal olarak devam ettiği zaman iktisadi kriz ya da iktisadi noktada bir kırılma, negatif bir gelişme bekliyor musunuz?

A.B. Yereli- Negatif gelişme demeyelim ama 2014 yılında pozitif çok fazla şey beklememek lazım. Yüzde 4 büyümeye hedefimiz var ama belki yüzde 1 büyürüz. Belki nötr kalırız. İnşallah küçülmeyiz. O kadar küçülmeye yol açacak bir durum şu an için görünmü-

yor. Ama daha Şubat'ın ortasındayız. Önümüzde daha 10 ay var. O nedenle önümüzdeki dönemi siyasetten bağımsız değerlendirebilir diyorsunuz ama siyasetten bağımsız olarak bu 10 ayı değerlendirme şansımız yok. Önümüzde iki seçim var ayrıca bir sonraki sene genel seçimler var. 3 seçim olduğu için 2014 ve 2015 yıllarının zaten iktisadi olarak parlak geçmeyeceği bekleniyordu. Görüşüğümüz arkadaşlarımızın hiçbirisi beklemiyordu. Çünkü siyasal iktidar 12 yıllık süreçte, metal aşımı denilen olay gibi bir aşımın yaşadı. Dolayısıyla seçimi kazanmak için yeni birtakım varyasyonlar yapması lazım. Bunun için de ekonomik birtakım genişleme politikalarını tercih edebilir. Yani mali disiplini bozacak kararlar alabilir. Dövizdeki artışın etkisi henüz netleşmedi, döviz oturduktan sonra fiyatlar belli bir seviyeye gelecek, onlar oturacak. Ondan sonra da kurdaki artışın aile bütçesine etkisini göreceğiz. Bu hükümet üstünde bir baskı oluşturacak seçimler dolayısıyla harcamalar artabilir. Acaba belediye seçimlerinden sonra elektrik ne kadar artacak? Doğalgaz artacak mı? Benzin artacak mı, mazot artacak mı? Bunları bilmiyoruz. İtidalli bir hareket var piyasada ve kamuda. Ama 1 Nisan'dan sonra ne olur bunu kimse bilmiyor. Haziran ayında ücret artış talepleri dile getirilecek. İşte o zaman ne yapılacak? Ağustos'ta da seçim var. Dolayısıyla her şey çok farklı gelişebilir. Ama şu anki konjonktür devam ederse yüzde 4'lük büyümeyi gerçekleştiremeyiz ama bir şekilde ülke ekonomisi büyümeye devam edecektir. Büyük bir daralma, ekonomide küçülme olacağını düşünmüyorum ama siyasal etkiden bağımsız olarak ama siyasal etki olursa her şey olabilir, hiç öngörülemeyen durumlar ortaya çıkabilir.